

Разом з тим у науковому середовищі досі точаться дискусії стосовно принципової можливості потрапляння такого могутнього суб'єкта як держава у стан крайньої необхідності. Академік НАН України Ю. С. Шемшученко з цього приводу зазначає: *«...держава – не лише як сукупність управлінських, інстанційних органів, а також і як основний суспільний інститут – за своєю публічною природою не може дозволити собі відсутності альтернативних варіантів власних дій, тим більш спричиненої незалежними від неї обставинами. Таку можливість виключають не лише принципи державного суверенітету, але й історичний досвід»*. Схожі погляди знаходимо й у роботах іншого відомого дослідника міжнародного права та його історії, академіка В. Е. Грабаря.

На нашу думку, сама вірогідність практичного застосування такої обставини звільнення держави від міжнародно-правової відповідальності як посилення на стан крайньої необхідності є невеликою – з огляду, по-перше, на наявність значної кількості необхідних для цього умов, а по-друге на те, що більшість ситуацій, котрі потенційно могли би спричинити потрапляння держави до описуваного стану, фактично передбачені іншими обставинами, такими як форс-мажор, непередбачений випадок чи самооборона.

Таким чином, ураховуючи вищевикладене, логічно видається думка про видалення з нормативно-правових джерел положення про звільнення держави від відповідальності через обставину стану крайньої необхідності, з одночасним розширенням змісту інших обставин за рахунок його умов та вимог. Такі зміни дозволять, з одного боку, спростити відповідне джерело права, а з іншого – посприятимуть усуненню в ньому внутрішніх протиріч, удосконаленню нормотворчої практики та правозастосовної діяльності в контексті регульованих ним питань міжнародного права.

Топольницька М.І.

аспірант,

Ужгородський національний університет

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖНАРОДНОГО І НЕМІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

В сучасному світі актуальним залишається дослідження збройного конфлікту, адже це явище здійснює значний вплив на міжнародну політичну ситуацію, а також загрожує суверенітету та територіальній цілісності держав та правам і свободам людини і громадянина.

Тому варто розглянути поняття «збройний конфлікт» детальніше. При цьому слід відрізнити «збройний конфлікт міжнародного характеру» та «збройний конфлікт неміжнародного характеру». В даному питанні існує багато розбіжностей як теоретичного так і практичного характеру, адже вони встановлюють відмінний режим регулювання на різних масштабах території,

але все-таки визначають режим захисту цивільного населення та взаємодії протиборчих сил і в основному спрямовані на зменшення жорстокості при збройних конфліктах. Порівняння різних дефініцій вищезазначених понять дасть змогу краще зрозуміти історію деформації даних понять та виокремити характерні ознаки «збройного конфлікту» які залишались незмінними, отже ті, які є основоположними у визначенні даного поняття.

Міжнародне гуманітарне право визнає дві категорії збройних конфліктів. Розпізнавальною ознакою тут служить державний кордон: війна між двома або більшим числом держав вважається міжнародним збройним конфліктом, а збройні зіткнення, що відбуваються в межах території однієї держави, – не міжнародними (внутрішніми) збройними конфліктами (звичайно їх називають громадянськими війнами). Виключенням є ситуація, коли народ повстає проти колоніального панування, здійснюючи своє право на самовизначення: із прийняттям Протоколу I, національно-визвольні війни стали вважатися міжнародними збройними конфліктами. Норми Женевських конвенцій разом з Додатковими протоколами містять 20 положень по збройних конфліктах неміжнародного характеру й 500 статей по міжнародних війнах [1].

Автор переконаний, що міжнародна політика часто ґрунтується не тільки на засадах демократії і визнання суверенітету інших держав, але і на врахуванні збройних потужностей при проведенні переговорів в міжнародній політиці. Також варто зазначити, що постійна армія як інструмент повинна застосовуватись тільки для захисту суверенітету і територіальної цілісності держави, при цьому виключно як крайній захід, а не для посягання на суверенітет інших держав чи для розпалювання релігійної, расової чи іншої ворожнечі.

Вчений Пронюк визначає, що міжнародний збройний конфлікт – це збройне зіткнення між державами, між національно-визвольним рухом і метрополією, між повсталюю стороною та військами уряду відповідної держави [2].

В даному випадку вчений не розділяє поняття війна і збройний конфлікт.

В.П. Попович визначає збройний конфлікт як один із видів соціальних конфліктів, що виникає між державами (міжнародний збройний конфлікт) або між збройними силами, або іншими організованими збройними групами однієї держави, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території (неміжнародний збройний конфлікт), характеризується високим рівнем розвитку протиріч у відносинах між ними та вирішується за допомогою використання зброї [3, с. 31–32].

Міжнародний збройний конфлікт як юридичне поняття згадується в ст. 2, яка є загальною для всіх Женевських конвенцій 1949 року: «На додаток до положень, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни. Конвенція також застосовується до всіх випадків часткової або цілковитої окупації Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив...» [4].

Отже, якщо виникає збройний конфлікт між двома або декількома державами, то міжнародне гуманітарне право стає чинним автоматично, незалежно від того, чи оголошено війну і чи визнають учасники конфлікту стан війни. Єдиною підставою, достатньою для застосування гуманітарного права, є наявність збройного конфлікту [5].

Знаходимо підтвердження того, що міжнародні нормативно-правові акти були прийняті з метою максимального захисту людини і громадянина від наслідків збройного конфлікту, який раптово виник на території їх проживання, незалежно від його тривалості, території охоплення, кількості поранених чи полонених.

Критерії для проведення відмінності між збройним конфліктом та внутрішніми заворушеннями і безпорядками Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії виклав у справі Боскоскі, в якій трибунал зазначив, що рисами збройного конфлікту є організованість збройних угруповань, тривалість збройних сутичок, територія, на якій проходять збройні сутички та їхня інтенсивність [6].

У свою чергу, ряд юристів-міжнародників стоїть на позиції, що збройний конфлікт неміжнародного характеру – це, перш за все, громадянська війна. Такої ж думки дотримується І.Н. Арцибасов [7, с. 47].

До збройних конфліктів неміжнародного характеру відносяться всі громадянські війни й внутрішні конфлікти, що виникають зі спроб державних переворотів [1].

Вищевказаний автор зазначає, що основною відмінністю збройних конфліктів є суб'єкти, якими при збройному конфлікті неміжнародного характеру є лише центральний уряд та інші протиборчі сили.

Збройний конфлікт неміжнародного характеру – це спрямоване на досягнення політичних цілей, тривале за часом збройне протистояння в межах території держави між збройними силами країни і незаконними збройними формуваннями, або між двома протиборчими сторонами при відсутності центральної влади уряду, дії яких несуть загрозу основам конституційного ладу країни, правам і свободам громадян, і при цьому учасники збройних формувань фактично здійснюють такий контроль над частиною території держави, який дозволяє вести їм відкриті, безперервні і узгоджені військові дії [8, с. 42].

Це визначення є відмінним від попереднього, зокрема тут зазначається, що суб'єктами збройного конфлікту неміжнародного характеру не завжди є лише центральний уряд, а також можуть бути протиборчі сили, які створюють загрозу конституційному ладу та недоторканості території.

Збройні конфлікти неміжнародного характеру – це всі конфлікти, що не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу I, які відбуваються на території будь-якої держави «між її збройними силами або іншими організованими озброєними групами, що, перебувають під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, що дозволяє їм здійснювати безперервні й узгоджені воєнні дії і застосовувати положення Протоколу II» [3, с. 20]. Збройні конфлікти неміжнародного характеру мають ознаки: застосування зброї і участь у конфлікті збройних

сил, включаючи поліцейські підрозділи; колективний характер виступів; певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії; тривалість і безперервність конфлікту; здійснення повстанцями контролю над частиною території держави [9].

Тут автор зазначив ознаки збройного конфлікту неміжнародного характеру, що дає змогу відносити чи не відносити ситуації внутрішнього напруження чи безпорядків до збройних конфліктів неміжнародного характеру.

Автор згоден з тим, що суб'єктом збройного локального конфлікту повинен бути центральний уряд чи його представник у будь-якому прояві, який виражає волю держави, а з іншого боку – протиборчі сили, які не згодні з політикою центрального уряду та прагнуть зміни конституційного ладу та захоплення влади.

Незважаючи на те, що у роботі визначаються ознаки та відмінності збройних конфліктів міжнародного і неміжнародного характеру існує думка про те, що не потрібно їх відділяти, адже у будь-якому випадку це збройний конфлікт під час якого повинні застосовуватись відповідні заходи реагування міжнародного товариства та впливу на ворогуючі сторони, а особливо щодо механізму захисту осіб, які опинились на території збройного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Безкоровайний С. Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання Юридична наука № 3/2014 Військове право. – С. 116–126.
2. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право [Текст] : навч. посібник / Н. В. Пронюк. – К. : КНТ, 2008. – 342 с.
3. Попович В.П. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права у кримінальне законодавство України: автореф. дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.08 / В.П. Попович. – Львів, 2010. – 20 с.
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни / ООН; Конвенція, Проект, Угода. – Офіційний вісник України. – 2013. – № 27.
5. Репецький. Міжнародне публічне право.
6. International Criminal Tribunal for former Yugoslavia. Boskoski & Tarculovski (IT-04–82) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icty.org/case/boskoski_tarculovski/4
7. Арцибасов И.Н. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия / И.Н. Арцибасов, С.А. Егоров. – 1989. – 47 с.
8. Кувырченкова Т.В. Вооруженный конфликт немеждународного характера: понятие, особенности / Т.В. Кувырченкова. // Закон и право. – 2006. – № 8. – С. 41–42.
9. Жаровська І.М. Міжнародне гуманітарне право: навч. посібник / І.М. Жаровська. – К.: Атика, 2010. – С. 280.